Legepladsen fra A til Z og ud i alle hjørner

En bjørn, der tålmodigt holder til al slags leg uden at miste tålmodigheden - her på Sundbyøster Plads © Steen Krarup Jensen

Helt ny legeplads eller bare "pletrensning"? Der er så mange muligheder og aspekter, at det kan betale sig at gå i byen med en ekspert i den ene hånd og adskillelige huskelister i den anden

Af Steen Krarup Jensen, certificeret legepladsinspektør og billedhugger

Gode legepladser er ikke lagervarer, de skal skræddersyes. En vuggestuelegeplads på taget af en femetagers bygning i en storby er et ganske andet univers end lege- og aktivitetsområder omkring en skole i landlige omgivelser. Variationerne i muligheder, udfordringer og præferencer er utallige.

Betragt derfor dette resume over mine erfaringer som fødselshjælper ved indretning af legepladser som inspiration til en række huskelister og som et fleksibelt stativ til at modellere på. Indhold og former giver det først for alvor mening at hænge på, når en konkret legeplads skal skabes til konkrete børn (og voksne) et konkret sted.

For overskueligheds skyld har jeg inddelt processen i faser: Start, definering, planlægning/skitsering, klargøring til udførelse, udførelse, afsluttende kontrol.

Startfasen

Det er desværre stadig et faktum, at indretning af udeområderne mange steder er underprioriteret i forhold til, hvilken positiv betydning gode udearealer kan have. Hvis du er den, der kan se, at det vil være en god ide at etablere en ny legeplads eller udvide eller renovere den bestående, kan det meget vel tænkes, at du må gøre et stykke arbejde for at få dette besluttet.

Start derfor med en *liste over alle de gode begrundelser* for at prioritere arbejdet med legepladsen højt. Find ud af hvilke begrundelser eller interesser i projektet dine kolleger, forældregrupper, børnene og andre eventuelt har. Få det hele med.

For eksempel:

- Som det er nu, forstyrrer de store, de små – eller omvendt.
- Der mangler motorisk udfordring.
- Hvis udearealet gøres attraktivt, så børn og voksne (og deres udåndingsluft) er ude en større del af tiden, bliver indeklimaet bedre.
- De eksisterende klatreredskaber har mange alvorlige sikkerhedsproblemer.
- Der er så grimt! De mugne legehuse er simpelthen for ulækre!
- Børn lærer bedre, når de også får motion i frisk luft.
- Hvis vi kan få spredt aktiviteterne over hele arealet, bliver der måske færre konflikter.

Listen kan blive lang. Den kan også blive rodet, fordi konkrete ideer og ønsker til nyanskaffelser såvel som små og store irritationsmomenter naturligt vil være en del af den motivering, der er at bygge på. Men pyt med det, udskyd så vidt muligt diskussioner for eller imod konkrete ideer. Alt er i princippet muligt på dette tidspunkt, og punkt 1 er at få behovet erkendt og få besluttet, at legepladsen og arbejdet med den skal prioriteres.

Arbejdsgruppe

Især hvis der er tale om en større personalegruppe og mange interessenter i projektet, er det vigtigt at få dannet en velfungerende arbejdsgruppe.

Sørg for at eventuelle modsatrettede interesser i sagen allerede fra starten er repræsenterede i arbejdsgruppen. Modsatrettede interesser kan være den udelivsinteresserede SFO-pædagogs: "Vi skal have bålplads, køkkenhave, dyrehold og aktivitetshus til vikingeværksted, pileflet og udhugning af totempæle m.m." og den måske i forvejen overbebyrdede gårdmands umiddelbare interesse i, at arealerne er så nemme at vedligeholde som muligt: "Hvor der ikke er asfalteret, bør der så vidt muligt være græs og ikke for meget, der står i vejen for græsklippemaskinen".

Gør arbejdsgruppen effektiv ved klare beslutningsreferater og tidsplaner og løbende uddelegering af de aktuelle opgaver.

Inspiration og orientering

De fleste af os synes, vi ved, hvad en legeplads er. Men der har været eksperimenteret

meget de senere år, og der kommer hele tiden nye ideer og produkter på banen. Så for at have et bare nogenlunde overblik over, hvad en legeplads kan være, skal man faktisk have fulgt temmelig godt med og ikke bare hos naboinstitutionerne, for der er en tilbøjelighed til, at legepladserne på en egn eller indenfor et lokalområde ligner hinanden. Når I går i gang, kan det derfor være en god ide at gøre nogle af følgende ting:

- Find litteratur og artikler om legepladser og udeaktiviteter for børn.
- Tag på udflugter til særligt interessante legepladser.
- Få en eller flere med særlig viden på området til at komme og holde inspirationsoplæg hos jer.
- Rekvirer materialer fra firmaer, som anlægger legepladser og/eller leverer legepladsudstyr (men husk at salgsmateriale er salgsmateriale og papir er taknemmeligt).

Hvis I er ude efter det optimale resultat, så lad være med at træffe bindende valg mens I henter inspiration og orienterer jer.

Defineringsfasen

Der er mange løsningsmodeller, interessante faciliteter man kan ønske sig og et utal af tilbud om sjovt, spændende og charmerende udstyr. For at sikre jer, at I får en legeplads, som netop I får glæde af, vil det være en god ide at få sat ord på, hvem I er, og hvilke ressourcer, begrænsninger, problemer og ønsker I har. For eksempel som følgende fem lister.

Jeg har sat nogle få typiske eksempler på hver liste ud fra, hvad jeg møder og selv spørger om, når jeg skal hjælpe med indretning af en legeplads. Lav jeres egne brainstorms, tag det hele med.

> "Gode legepladser er ikke lagervarer, de skal skræddersyes"

Trold panorama: Vandleg er det bedste, hvad enten det foregår i et "usselt" hul i marken eller på en trold, der bryder op af bakken
© Steen Krarup Jensen

1. Hvem og hvor er vi?
- Aldersgruppe(r).
- Børn som stiller særlige krav?
- Hvor befinder vi os, i en storby eller på landet?
- Skal legepladsen være afspærret, eller skal den kunne bruges af områdets børn aften og lørdag-søndag?

2. Ressourcer/muligheder

Økonomi:
- På budgettet, 62.000 kr. til legepladsen.
- Lån på næste års budget?
- Gaver? Fondsansøgninger? EU-midler?
- Særbevillinger?

Materialer og arbejdskraft:
- Jeppe B's far kan evt. skaffe træstammer og kampesten. Jord kan evt. fås fra kommunen. Hvad kan vi og børnene evt. selv udføre? Forældrearbejdsweekend?

Særlige interesser i personalegruppen, der kan bygges på:
- dyrkning af krydderurter,
- udendørs gymnastik,
- pileflet og dyrkning af egen pil, hvis der kan blive plads.

Andet:
- Kan nabotomten mod øst inddrages, så vi får bedre plads?

3. Problemer/begrænsninger
- Naboerne mod syd har beklaget sig over støj. Kan støjende aktiviteter så vidt muligt holdes i den modsatte ende af pladsen?
- Vi ved endnu ikke helt, hvilket areal den nye tilbygning lægger beslag på?

4. Praktiske ting, der skal tages højde for:
- Sandområdet må gerne kunne fyldes og tømmes med grab ude fra vejen.
- Vi vil have mindre mængder af sand, jord og blade slæbt indendørs, end vi får nu.
- Området skal kunne fungere som brandvej/indkørsel til ... .
- Det gamle redskabsskur er umuligt at holde orden i.
- Dræning (vand på flisearealet og under gyngerne),

Kvaliteter og faciliteter vi har brug for (ønskesedlen).
- Boldbaner, hvilke? Eventuelt multibane.
- Naturoplevelser. Fugle- og insektliv. Blomster og junglekrat. Krydderurtebede.
- Udeværksted. Bålplads. Plads til tipi. Vandhane.
- Hyggekroge. Siddepladser. Skygge. Læ.
- Rumdelt sandkasse (med skygge).
- Rulleskøjtebane. Mooncarområde.
- Skulpturer og en flot indgangsportal. Legepladsen skal have særpræg, ikke ligne alle andre legepladser.
- Legeredskaber, hvilke?

Måske passer en anden inddeling af huskelisterne bedre hos jer. Det vigtige for processen er, at forsøge at holde tingene adskilt. Så kritisk tænkning ikke forhindrer, at eventuelle flyvske ideer kommer med på ønskelisten, og så begejstring og iderigdom ikke bevirker, at problemer negligeres.

Prioritering

Når der ikke er mere at skrive på listerne, skal I foretage en grovsortering: Listerne 1, 3 og 4 sorteres efter vigtighed, så det fremgår, hvad det er absolut nødvendigt at tage højde for, og hvad der er mindre vigtigt. Liste nr. 2 (ressourcerne) sorteres efter, hvad der med størst sikkerhed er til rådighed. Liste nr. 5 (ønskesedlen) sorteres så det fremgår, hvad der er nærmest nødvendigt, hvad der er temmelig vigtigt, og hvad der nemmest kan undværes, når det viser sig, at der ikke er plads og/eller penge nok.

I løbet af sorteringen er I nødt til at vurdere positivt og negativt for hvert enkelt punkt. For eksempel:

- Vi vil gerne have en blomstereng/vi har børn med alvorlig høfeber eller astma.
- Vi vil gerne have området rumdelt, så børnene kan føle, at de kan gemme sig og være i fred/vi har brug for at kunne overskue, hvad der foregår for at kunne komme problemet med mobning til livs.
- De store drenge vil gerne spille fodbold/en fodboldbane vil fylde halvdelen af pladsen.
- Ungerne vil elske et graveområde, hvor der kan bygges kanaler i mudderet, når det har regnet/nogle forældre har brokket sig over, at poderne kom hjem med sand i skoene?

Sorteringen kan medføre, at nogle punkter nedprioriteres helt. For eksempel:

- Soppesø: Ikke værd at bruge penge på, når vi kun er 1,5 km fra en sandstrand.

Men lad være med at smide noget helt væk. Så længe puslespillet ikke er lagt, kan det ikke udelukkes, at der kan findes løsninger, som tager højde for modsætningerne.

Sikkerhed

Der kan også være behov for afklaring af jeres politik i forhold til sikkerheden på legepladsen. For eksempel:

- Vil vi, at alt på legepladsen til punkt og prikke overholder sikkerhedsstandarderne DS/EN 1176, eller vil vi foretage (eller få foretaget) konkrete risikovurderinger og eventuelt leve med, hvad der vurderes som mindre risici?

Skitsering og planlægning

Når ovenstående indkredsninger er foretaget, har I det bedst mulige grundlag for at få planlagt udearealer, der er så tæt som muligt på det, I ønsker og har brug for. Men det er som regel stadig et temmelig kompliceret puslespil at lave en konkret skitseplan, hvor så mange ønsker som muligt er opfyldt, så mange problemer som muligt løst, og hvor der ikke er skabt nye problemer.

Målfast tegning/ledningsplaner

Som grundlag for skitseplanen skal der udarbejdes en målfast tegning over området. For daginstitutioner vil målforholdet 1:100 typisk være passende, for meget store arealer kan 1:200 være passende, og for frimærkestore legearealer kan det være en fordel at bruge 1:50. Normalt kan der rekvireres tegningsmateriale fra kommunen, og ofte er det også muligt at fremskaffe luftfotos, som kan være en hjælp. Den målfaste tegning bør vise placeringen af skel, bygninger, adgangsveje, vinduer, brønddæksler, vandhaner etc. samt alt, som ikke med sikkerhed skal sløjfes, så som træer, buskadser, legeredskaber, redskabsskure og belægninger.

Desuden bør der fremskaffes ledningsplaner, som viser placeringen af eventuelle el-, og telefon- vand- og kloakinstallationer.

Planen

En skitseplan kan typisk bestå af en oversigtstegning og en beskrivelse.

Desto mere det er aktuelt, at planen skal

- overbevise nogen om, at projektet bør gennemføres,

> "Der er en tilbøjelighed til, at legepladserne på en egn eller indenfor et lokalområde ligner hinanden"

En indgang skal være en dronning værdig, også selv om hun ikke er højere end tobak for en skilling
© Steen Krarup Jensen

- holde modet oppe gennem lang tid, fordi projektet tænkes realiseret over en årrække,
- bruges som bilag ved ansøgninger om finansiering, eller som pressemateriale med henblik på at bruge avisartikler og lignende som bilag til ansøgninger,desto vigtigere er det, at planen fremstår overbevisende, velbegrundet og professionelt udført. Materialet skal umiddelbart kunne kommunikere, at den planlagte indretning opfylder de mål, der er baggrunden for projektet. Hvis de økonomiske realiteter tilsiger, at projektet gennemføres i etaper (typisk over 2-5 år), bør der i skitseforslaget være taget højde for dette. For eksempel:
- så det, som først etableres, ikke kommer til at "ligge i vejen" for arbejdet i de næste faser,

- så jord fra udgravninger, så vidt muligt kan genbruges ved etablering af eventuelle bakker, volde, plateauer,
- så delområder færdiggøres til brug, og så stor en del af området som muligt er tilgængeligt og anvendeligt mellem etableringsfaserne - det kan være noget af en belastning i dagligdagen at have store dele af legepladsen henliggende som byggeplads i flere år.

Ofte er der også brug for, at der sammen med skitseplanen udarbejdes et overslagsbudget.

Klargøring til udførelse

Nu står I med en plan, som forhåbentlig er udtryk for en klar, fælles vision om det bedst mulige resultat og et godt materiale at fastholde visionen med.

Måske er der nu en mellemfase, hvor I skal "finde" nogle ekstra penge. Da legepladsen de fleste steder er "stedbarnet" i budgetter for anlæg og drift af institutioner for børn, er det ikke usædvanligt, at en legeplads koster adskillige gange det beløb, man lige har til formålet. Heldigvis er det heller ikke usædvanligt, at det lykkes at finde finansieringen, når der er en gennemtænkt og overbevisende plan.

Sidste del af forberedelserne er planlægning af selve etableringen, som typisk omfatter nedenstående punkter, a-g:

a) Udarbejdelse af eventuelle detailtegninger og -planer for enkeltdele og/eller valg af konkrete produkter.

Dette vil typisk ske i sammenhæng med punkt b)

b) Valg af leverandører og udarbejdelse af aftaler med disse.

Vælg leverandører, som forstår intentionerne i jeres plan.

Vælg leverandører, som uden at prøve at tale udenom vil afgive klare, skriftlige garantier.

Børnenes talerstol eller bare et godt legested - her fra Fælledparken i København
© Steen Krarup Jensen

Garantier for holdbarhed.

- Garantier for at leverede redskaber og faldunderlag m.m. overholder alle relevante dele af sikkerhedsstandarderne DS/EN 1176 (Legeredskaber), DS/EN 1177 (Stødabsorberende underlag) og DS 1500 (Naturlegeredskaber). Bemærk, at alt, som skal overholde DS 1500, også skal overholde DS/EN 1176.
- Og i det hele taget garantier for, at det leverede har den kvalitet, I ønsker, og som sælgeren stiller i udsigt. Fx: Gro-garantier for buske og træer, garantier for at fliserne ikke kommer til at ligge skævt, når området har været brugt et par år. Stil alle de krav, der er relevante, og forlang at få sælgerens mundtlige garantier skriftligt. Hvis dette er et problem, så find en anden leverandør.
- Specificeret og entydigt forståelig, skriftlig vedligeholdelsesvejledning til alt, I overvejer at købe. Læs gerne DS/EN 1176 pkt. 6 Oplysninger som fabrikanten/leverandøren skal fremskaffe, før I aftaler køb af legepladsredskaber. Hvis sælgeren siger, at der ingen vedligeholdelseskrav er til et konkret produkt, så forlang, at få dette skriftligt.

Læs garanti og vedligeholdelsesvejledning grundigt, før I tager endelig beslutning om køb. Hvis vedligeholdelsesvejledningen er uforståelig, så bed om skriftlig specifikation. Vurder i hvert enkelt tilfælde, om det er realistisk for jer at overholde vedligeholdelsesvejledningen, hvis dette ikke er tilfældet, så find et andet produkt. Nøje overholdelse af vedligeholdelsesvejledningen kan vise sig at være en forudsætning for at garantien virker, hvis der bliver brug for den.

Ved køb af legepladsudstyr kan det desuden være en rigtig god ide, at betinge sig, at købssummen (eller en væsentlig del af den) først forfalder til betaling, når en af leverandøren uafhængig legepladsinspektør har foretaget hovedinspektion resulterende i en rapport, som dokumenterer, at det færdigmonterede udstyr ikke er behæftet med fejl i henhold til gældende standarder for sikkerhed, DS/EN 1176, DS/EN 1177 og DS 1500.

c) Planlægning af eventuelt eget arbejde.
Der kan være flere gode grunde til at udføre en del af arbejdet selv (personale/forældre/børn). Der er måske penge at spare, arbejdet kan være del af en positiv, social/pædagogisk proces, det kan styrke fornemmelsen af, at dette er vores legeplads, som vi er stolte af og passer på. Men vurder nøje, til hvad og hvordan I bruger eget arbejde.

- Indsatsen ved eget arbejde/forældrearbejde kan nemt være ude af proportion med den kontante værdi af det arbejde, der faktisk bliver udført.
- Tænk jer især godt om, hvis I overvejer selv at bygge udstyr, som skal overholde standarderne for legepladssikkerhed. Hvis I selv vil bygge legeredskaber (herunder også legehuse, båltage, udeværksteder og lignende), må det derfor kraftigt anbefales, at gøre dette i tæt samarbejde med en ekspert på området.

Det skal i den forbindelse nævnes, at ansvaret for et produkts sikkerhed er leverandørens/producentens, og at det i den forbindelse egentlig er underordnet om producenten er en tømrer, der har fået betaling for arbejdet, en pedel eller pædagog, der har udført arbejdet i arbejdstiden, eller forældre, der har udført arbejdet ulønnet. Dog med den tilføjelse, at det også er institutionslederens opgave at sikre sig, at arbejdet udføres forsvarligt, samt at ansvaret i sidste ende også påhviler legepladsens ejer, for eksempel kommunalbestyrelsen.

d) Detaljeret budget.

e) Tidsplan.
Dels intern. Dels i forhold til eksterne leverandører. Få gerne aftaler om leverancefrister på skrift.

f) Kommunikationsstruktur.
Især i omfattende projekter er det vigtigt, at eksterne samarbejdspartnere så vidt muligt har en og kun en kontaktperson hos jer.

Sørg også for at have en klar og effektiv procedure for intern kommunikation og beslutninger, så der hurtigt kan tages kvalificeret stilling til eventuelle spørgsmål, der måtte dukke op.

Udførelsen
Når I har udvist så megen rettidig omhu som ovenfor skitseret, er der størst mulig chance for en smertefri fødsel.

Men hold alligevel øje med udførelsen – overraskelser kommer altid overraskende, og misforståelser drejer sig altid om noget, man troede var forstået.

> Det er en god ide at betinge sig, at der foretages en uvildig sikkerhedsinspektion, før der betales for købt legepladsudstyr

Afsluttende kontrol

Som nævnt er det en god ide, at betinge sig, at der foretages en uvildig sikkerhedsinspektion, før der betales for købt legepladsudstyr. Det er i det hele taget en god ide at tjekke, at I har fået den kvalitet og de dimensioner og mængder, som er aftalt, og som I skal betale for.

Vedligeholdelse

Når I får en legeplads, der fungerer, så husk at prioritere vedligeholdelsen af den. Sliddet på en legeplads, der bliver brugt, fordi den er god, er kolossalt.

Sørg også for at få sat system i opretholdelse af sikkerheden, hvilket i sig selv vil medvirke væsentligt til opretholdelse af vedligeholdelsesniveauet.

Hvorfor

I ovenstående er der lagt stor vægt på planlægning. Det er der, fordi alt for mange legepladser bærer præg af, at indretningen er foretaget efter denne recept: *Et indkøb hvert eller hvert tredje år af det, der lige nu er ønske om og råd til (eller det, en dygtig sælger kan overbevise om, at der er brug for). Det nyindkøbte placeres, hvor der lige nu er bedst plads til det, eller hvor det er nemmest at etablere.* Metoden kan godt være billigst og nemmest lige nu, men den giver hverken velfungerende legeplads eller den bedste udnyttelse af de til rådighed værende midler.

De fleste legepladser er stadig for små, for flade og forsømte – og for at det ikke skal være løgn er mange, samtidig med at de er for kedelige, også for farlige ... hvilket jo ret beset er absurd. Så der er nok at tage fat på. God fornøjelse med planlægningen og de mere sjove dele af arbejdet.

Steen Krarup Jensen er billedhugger. Sammen med arkitekt Jens Hougaard Nielsen har han vundet førsteprisen i Friluftsrådets konkurrence om indretning af naturlegepladser.
Steen Krarup Jensen er uddannet legepladsinspektør fra Teknologisk Institut i henhold til de fælleseuropæiske sikkerhedsstandarder. Han er uafhængig af branchens producenter og leverandører.

Skj@husk-at-leve.dk
Tlf. 86 55 11 66

Stolpeskov: Stolpeskov til fryd, forundring og balance på en legeplads i Horsen
© Steen Krarup Jensen

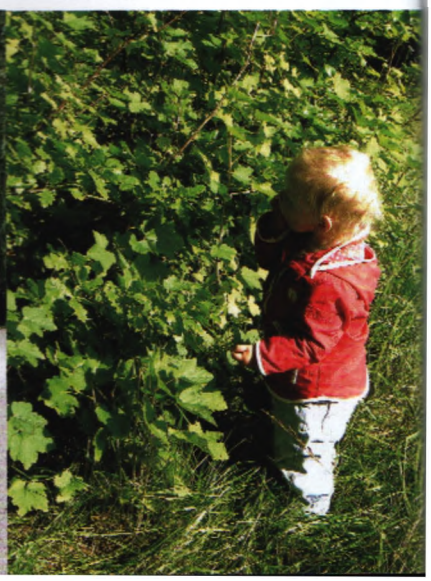

Bærbuske kan man gemme sig, så længe det skal være, for maden hænger på kvistene. De giver legepladsen personlighed og struktur
© Steen Krarup Jensen